

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทยกับความเป็นศูนย์กลางการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ
Thai Buddhist University with Centre of Human Resource
Improvement for International Communities of Buddhist

ดร.ลำพอง กลมกุล

Dr.Lampong Klomkul

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยกับความเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การศึกษาเชิงพื้นที่และการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย มีส่วนจัดการศึกษาที่พัฒนาคนในระดับปัจเจกให้มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา อาจารย์ และความประพฤติตามกรอบของการพัฒนาบัณฑิต 9 ประการ การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่ผ่านงานวิจัย และการค้นคว้าของนิสิตที่มาจากประเทศต้นทาง และการสร้างเครือข่ายระดับบุคคล มหาวิทยาลัย และองค์กรพระพุทธศาสนาที่เกิดจากการขับเคลื่อนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดชุมชนชาวพุทธนานาชาติในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อันเนื่องจากการจัดการศึกษา การจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัย องค์กร และการประชุมเครือข่ายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทย, ศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พระพุทธศาสนานานาชาติ

Abstract

This article aims to study the role of Thai Buddhist universities with the center of human resource improvement in international Buddhism. Documentary study and research, area studies and interview were used for data collection. Results indicated that Thai Buddhist universities as the part of an education management section that develops people on an individual level to have knowledge in Buddhism, Ajara, and behaviors in accordance with the framework of 9 aspects of graduate development. Development of knowledge using area studies on Buddhism through research and searching students from the country of origin. In addition, creating a network of individuals, universities and Buddhist organizations are driven by the Buddhist Universities including the promotion of international Buddhist communities in countries around the world due to educational management establishing a university network, organization and network meeting of Thai Buddhist Universities.

Keywords: Thai Buddhist Universities, Centre of Human Resource Improvement, International Buddhism

บทนำ

จากสถิติที่มีพระภิกษุสามเณรเข้ามาศึกษาในประเทศไทยในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจำนวนมาก กว่า 1500 รูป/คนในปีการศึกษา 2561 โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้เกิดการจำลองชุดความคิดต่อความเป็นสังคมพุทธนานาชาติ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนจากประเทศต้นทางผ่านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา หลังจากจบการศึกษาเพื่อกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการพัฒนาเสริมสร้างประสิทธิภาพของชุมชนชาวพุทธในประเทศนั้น ๆ ให้พัฒนาไปอย่างมีกรอบ เป้าหมาย และทิศทางของความเป็นพระพุทธศาสนาในองค์กรรวม โดยแนวคิดของมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีความพร้อมทางด้านอาจารย์ (วินัย-ปฏิบัติ) ความรู้ (ปริยัติ) ความประพฤติ (ปฏิเวธ) และทำหน้าที่ตามพันธกิจเพื่อพระพุทธศาสนาในองค์กรรวม ให้เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (จักขุมา-Conceptual Skill) มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (วิธูโร- Technical Skill) มีเครือข่าย (Network) และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (นิสสยสมปนโน-Human Relation Skill) จนกระทั่งนำความรู้ที่ได้ของนิสิตจากประเทศนั้น ๆ แล้วกลับไปพัฒนางานสร้างงานพระพุทธศาสนาในชุมชนประเทศนั้น ๆ การพัฒนาศักยภาพทางการแข่งขัน การพัฒนาคนในสังคมพหุลักษณะนานาชาติ โดยมีภาพจำลองต้นแบบในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงเป็นความจำเป็นตามกรอบของมหาวิทยาลัยที่มีวิสัยทัศน์ “ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ ที่สร้างคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยได้อย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ” และมีหน้าที่ในการผลิตบัณฑิต พัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาที่ว่า “ผลิตคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม” และหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย จึงทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ โดยทำหน้าที่ในการผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 9 ประการในโมเดล MAHACHULA ที่ประกอบด้วย M = Morality (มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส) A = Awareness (เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม) H = Helpfulness (มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา) A = Ability (มีความสามารถในการแก้ปัญหา) C = Curiosity (มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด) H = Hospitality (รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม) U = Universality (มีโลกทัศน์ กว้างไกล) L = Leadership (เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา) A = Aspiration (ศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม) เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ได้รับการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย และนำความรู้ไปพัฒนางาน สร้างงานในพระพุทธศาสนาซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงความจำเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาของประเทศไทยกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเพื่อไปสู่การพัฒนาสังคมพุทธนานาชาติต่อไป

การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในรูปแบบมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีหลักฐานปรากฏ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (King Chulalongkorn or Rama V, 1 October 1868 – 23 October 1910) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงสถาปนาไว้ให้คณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย เมื่อ ค.ศ.1887/2430 และเฉลิมนามของพระองค์ไว้เป็นหลักฐานว่าเป็นผู้ก่อตั้งในนาม “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ส่วนอีกแห่งเป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Mahamakut Buddhist University) เมื่อ ค.ศ.1893/2436 โดยใช้พระนามของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (King Mongkut or Rama VI, 2 April 1851 – 1 October 1868) ผู้เป็นพระราชบิดาเป็น

การถวายเฉลิมพระเกียรติให้กับพระองค์ท่านในฐานะผู้ก่อพระพุทธรศาสนาในขณะที่ยังทรงผนวชอยู่ และให้จัดการศึกษาสงฆ์สำหรับฝ่ายธรรมยุติด้วย โดยมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง มีหน้าที่และพันธกิจที่ปรากฏในงานของพระสุรินทร์ โสธโร (Phra Surin Sodharo 2558: 105-113) ในเรื่อง “The Role of Buddhist University and the Establishment of Buddhism” ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาสงฆ์ในประเทศไทยไว้ว่า

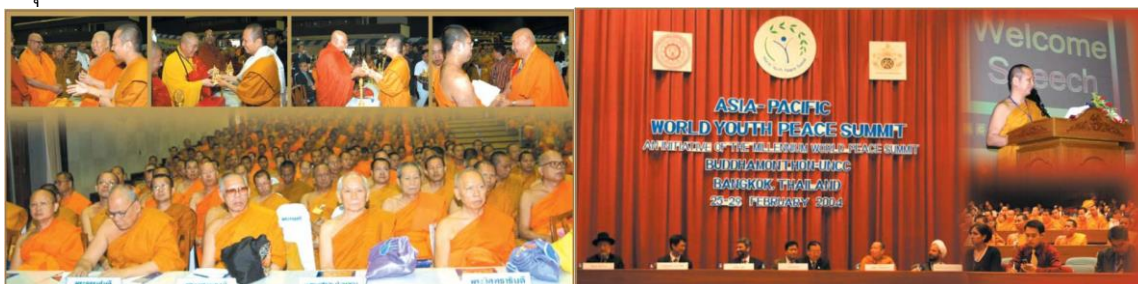
“การศึกษาสงฆ์เจริญรุ่งเรืองในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญจึงได้ปฏิรูปการศึกษา จัดการเรียนการสอนให้เป็นระบบเหมือนนานาอารยประเทศ ให้ราษฎรทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีระบบและสำหรับพระภิกษุสามเณร พระองค์ทรงสนับสนุนให้คณะสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสมัยใหม่ควบคู่กันไป ได้ทรงตั้งสถาปนา มหาธาตุวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2432 ต่อมาในปี พ.ศ.2439 ได้พระราชทานนามใหม่ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ในด้านพระพุทธรศาสนาและวิชาการชั้นสูง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการจัดการเรียนการสอน ในปี พ.ศ.2490 ได้เปิดหลักสูตรปริญญาตรีคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรกและในปี พ.ศ. 2504 ได้เปิดคณะที่ 2 คือ คณะครุศาสตร์ และปัจจุบันนี้ได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนมาเป็นลำดับ โดยมีทั้งหมดจำนวน 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มีสาขาที่หลากหลาย นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยมีวิชาวิปัสสนากรรมฐานที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ตามหลักคำสอนพุทธศาสนาโดยนิสิตระดับปริญญาตรีจะต้องเรียนในรายวิชาเป็นภาคบังคับแล้ว ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานปีละ 10 วัน ในภาคปฏิบัติจนกว่าจะจบการศึกษาตามหลักสูตรและหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธจะต้องเข้าใจและเข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงได้...”

หรือในงานของหัตถกรณ แก่นท้าว (Hatthakorn Kaentao, 2015: 1-3) ในเรื่อง การพัฒนาบทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ของรัฐเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน-The Development of the Roles of State Buddhist University for Supporting ASEAN Community” ที่เสนอเป็นแนวคิดจากผลการศึกษาว่า

“บทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ของรัฐ ในการดำเนินการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย 5 ด้าน เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน นั้นสามารถทำได้โดยการผลิตบัณฑิต พัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยพระพุทธศาสนานานาชาติ การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและสังคมระดับชาติและนานาชาติ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและ ศิลปวัฒนธรรม และการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล... โดยในการผลิตบัณฑิตควรให้มีอัตลักษณ์ที่พึงประสงค์และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมประเทศชาติและอาเซียน ด้านการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยพระพุทธศาสนานานาชาติด้วย การผลิตผลงานและเผยแพร่ผลงานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักธรรมที่เน้นความ เป็นไทยและอาเซียน ด้านการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและสังคมระดับชาติและ นานาชาติด้วยการพัฒนา

มหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางในการบริการวิชาการแก่คณะสงฆ์สังฆม และ อาเซียน ด้าน การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็น แหล่งการศึกษาพระพุทธศาสนากับการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยผสมผสานกับวัฒนธรรมอาเซียน ด้าน การบริหารจัดการตาม หลักธรรมาภิบาล ด้วยการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นต้นแบบด้าน การบริหารจัดการ เพื่อยกฐานะ มหาวิทยาลัยสู่มาตรฐานระดับโลก...”

ดังนั้น หากศึกษาถึงพัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และบทบาทของมหาวิทยาลัยคือการ จัด การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาให้กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยรูปแบบของ การศึกษาการศึกษาสงฆ์ของมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง นับเป็นพัฒนาการทางการศึกษาสงฆ์และประเทศไทยที่มา พร้อมกับการเข้ามาของอาณานิคมตะวันตก ที่มีผลทำให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างประเทศไทยต้องปรับตัวด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษาด้วย โดยจากหลักฐานที่ปรากฏมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีพันธกิจในเรื่องการจัดการศึกษาแต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ พยายามจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งทำให้มหาวิทยาลัยเป็น ส่วนหนึ่งของการส่งเสริมความเข้มแข็งให้พระพุทธศาสนาในองค์กรวม ดังกรณีที่มีการจัดการประชุมผู้นำชาว พุทธ จัดประชุมเครือข่ายทางด้านพระพุทธศาสนาระหว่างนิกายอื่น ๆ หรือศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย นัยหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างเครือข่าย นัยหนึ่งเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยร่วมกัน ระหว่าง พระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ในนานาประเทศ รวมทั้งมีการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษา พระพุทธศาสนาาร่วมกันด้วย

ภาพที่ 1 บทบาทมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทยในการจัดการศึกษา และจัดประชุมในระดับนานาชาติ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา (Source: Mcu Online, 10 October 2018)

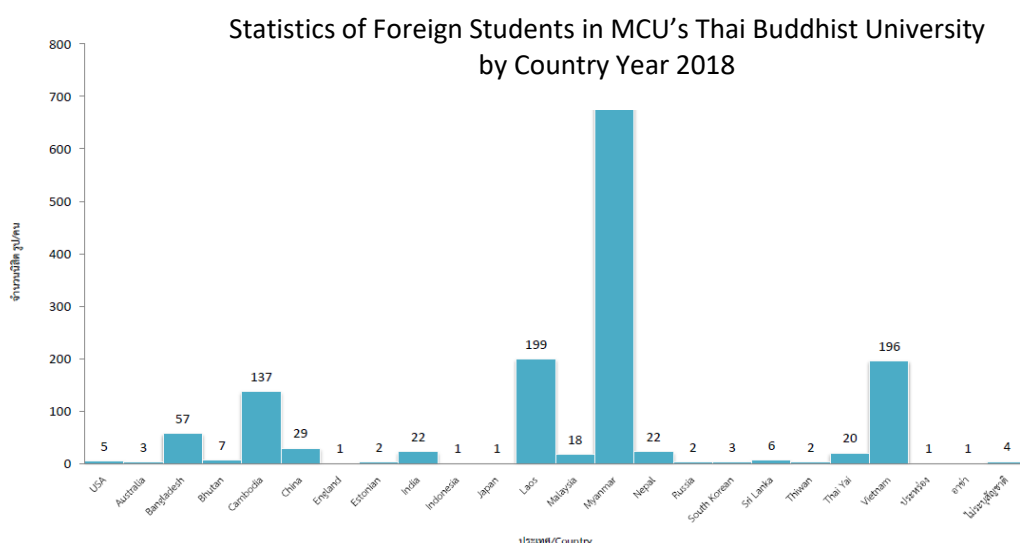
แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อยกระดับให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาของ พระพุทธศาสนาโลก เป็นนโยบายและแนวคิดที่สำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังที่มีการจัดการประชุมผู้นำการ ประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก (World Buddhist Summit, 2543), การประชุมสภาผู้นำศาสนาแห่งโลก (The Parliament of the World's Religions, 2544) การประชุมสุดยอดผู้นำเยาวชนโลกเพื่อสันติภาพ (Asia-Pacific World Youth Peace Summit, 2547) การประชุมเถรวาทและมหายาน (International Conference on Theravada and Mahayana Buddhism, 2004) การประชุมมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนาโลก (World Buddhist University) รวมไปถึงการประชุมวิสาขบูชาโลกตั้งแต่ 2547 และ ต่อเนื่องมาตลอดทุกปี (International Vasak Day) เป็นต้น และการประชุมร่วมกับศาสนาอื่น ๆ ในหลาย ครั้ง อาทิ Interfaith Dialogue of Religious Leaders for Peace in ASEAN Community (Editorial Team, 110-115) การประชุมผู้นำศาสนาเพื่อสันติภาพในประชาคมอาเซียน ครั้งที่ 1 เรื่อง ขันติธรรมทาง

ศาสนา โดยมีผู้นำศาสนาจาก 10 ประเทศในประชาคมอาเซียน 80 คน รวมถึงคนไทยร่วมงานประมาณ 500 คน ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งการประกาศแนวคิดในเรื่องการเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ทำให้ประเทศไทย ถูกกล่าวถึงในแวดวงศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาของพระพุทธศาสนา ที่กลายเป็นหุ้นส่วนสำคัญทางด้านการจัดการศึกษาและเป็นพันธกิจสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาในนานาประเทศด้วย จึงเกิดการขยายตัวของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ในปัจจุบันภายในประเทศมีวิทยาเขต 11 แห่ง 16 วิทยาลัยสงฆ์ และห้องเรียนจำนวนมาก รวมกันไม่น้อยกว่า 45 แห่งทั่วประเทศ และมีเครือข่ายเป็นวิทยาลัยสมทบในต่างประเทศ อาทิ สิงคโปร์ เกาหลี ฮังการี ศรีลังกา ไต้หวัน เป็นต้น ทั้งเตรียมความพร้อมคณาจารย์บุคคลากร เพื่อบริการจัดการศึกษาในอนาคต อาทิ มีการจัดส่งบุคคลากรไปศึกษาในนานาประเทศ อาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา อินเดีย จีน ไต้หวัน เป็นต้น โดยให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์เพื่อความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในชาติต่อไป

ความเป็นนานาชาติกับความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา

การที่มหาวิทยาลัยได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ และพันธกิจในความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาโลก ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาที่ต่างไปจากเดิม โดยเป็นการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อกลุ่มชาวพุทธ และนิสิตจากต่างชาติ จึงมีการพัฒนาหลักสูตรเป็นภาษาอังกฤษ มีการจัดบุคลากรไปเสริมสร้างด้านการศึกษาในต่างประเทศโดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษ ส่งผู้บริหารคณาจารย์ไปเรียนในมหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ หรือสนับสนุนให้คณาจารย์ไปศึกษาในต่างประเทศ อาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา จีน ไต้หวัน หรือประเทศอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้มีการจัดการศึกษาเพื่อรองรับนิสิตจากต่างชาติมากขึ้น ดังที่ปรากฏในปัจจุบันนิสิตนานาชาติมาศึกษาในประเทศไทยมีมากขึ้น โดยเฉพาะนิสิตจากประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา อย่างพม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม ศรีลังกา บังคลาเทศ และประเทศอื่น ๆ ที่มีผู้นับถือพระพุทธศาสนา รวมกว่า 21 ประเทศ และจำนวนนิสิตรวมกว่า 1,400 รูป/คน โดยพิจารณาได้จากสถิติที่มีการเปิดหลักสูตรเพื่อรองรับนิสิตจากนานาชาติ ดังสถิติที่ปรากฏในปีการศึกษาปัจจุบัน 2018 ดังปรากฏดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 : Statistic of Vietnam Student in MCU in More Than 1, Students from Many Country
(Source: Registration Affair of MCU University , Year 2018)

จากภาพที่ 2 สถิติรายประเทศของนิสิต จะพบว่าในปีการศึกษา 2018 มีนิสิตนานาชาติจำนวนรวมกว่า 1,424 รูปคน จากจำนวน 21 ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วโลก โดยมีนิสิตชาวเมียนมาร์ เป็นอันดับหนึ่ง จำนวนทั้งสิ้น 685 รูป/คน รองมาเป็นอันดับสองได้แก่นิสิตจากประเทศลาว จำนวน 199 รูป/คน และอันดับ 3 เป็นนิสิตชาวเวียดนามที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์จำนวนทั้งสิ้น 196 รูป/คน อันดับ 4 เป็นนิสิตจากประเทศกัมพูชา จำนวน 137 รูป/คน นอกจากนี้ยังมีนิสิตอื่นที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาได้ อาทิ บังคลาเทศ (57) จีน (29) อินเดีย (22) เนปาล (22) มาเลเซีย (18) ออสเตรเลีย (3) สหรัฐอเมริกา (5) ภูฏาน (7) อังกฤษ (1) เอสโตเนีย (2) ญี่ปุ่น (1) รัสเซีย (2) ศรีลังกา (6) ไต้หวัน (2) อินโดนีเซีย (1) โดยนิสิตทั้งหมดที่เรียนเป็นทั้งพระภิกษุ ภิกษุณี แม่ชี และฆราวาส เรียนทั้งในหลักสูตรที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในคณะมนุษยศาสตร์ คณะพุทธศาสตร์ และวิทยาลัยพุทธศึกษานานาชาติ เรียนในสาขาต่าง ๆ อาทิ Buddhist Psychology, Comparative Religion, English, Linguistics, Philosophy, Public Administration, Tipitaka Studies, Vipassana Meditation, Buddhist Educational Administration, Buddhist Studies, Buddhism, Mahayana Studies, Religion โดยส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรภาษาอังกฤษที่ทางมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาให้ นัยหนึ่งเป็นการนำนิสิตมาพัฒนาด้านภาษาอังกฤษและพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน มีเพียงส่วนน้อยเรียนที่ศึกษาในหลักสูตรที่เป็นภาษาไทย ข้อดีคือนิสิตเรียนในหลักสูตรภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ทางมหาวิทยาลัยได้จัดศูนย์ภาษาที่จัดสอบวัดระดับภาษาอังกฤษ และมีการจัดหลักสูตรภาษาไทยสำหรับนิสิตที่ประสงค์เรียนรู้ภาษาไทยก็มี ดังนั้น ในหลักสูตรทั้งหมดที่ทางมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาจึงมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ร่วมและปรับตัวทางวัฒนธรรม เสริมสร้างทักษะในการปรับตัว เพราะนิสิตที่มาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนใหญ่แม้จะเป็นนิสิตชาวไทย แต่ในจำนวนกว่าหนึ่งพันรูปนั้นก็เป็ต่างชาติ ทำให้จำเป็นต้องเกิดการเรียนรู้ สู่การปรับตัวทางวัฒนธรรม ความต่าง และเปิดใจยอมรับทั้งในส่วนของชาติพันธุ์ วัฒนธรรมทางภาษา มิติความต่างทางศาสนาที่นัยหนึ่งเป็นการเรียนรู้ นัยหนึ่งเป็นการปรับตัวยอมรับความแตกต่างหลากหลายเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันในมิติที่แตกต่างได้ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 3 : มหาวิทยาลัยกับการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ที่รองรับทุกประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา

(Source: ASEAN Studies Centre MCU, 19 December 2018)

จากภาพที่ 3 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์กับการจัดการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา โดยมีผู้มาเรียนโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพระพุทธศาสนา จำนวนมากจากจำนวนสถิติที่มีนิสิตมาเรียนจากประเทศต่าง ๆ ในปีการศึกษาปัจจุบัน มีชาวต่างชาติกว่า 1,400 รูป/คน ตามสถิติที่ปรากฏในภาพที่ 2 โดยมีผู้เรียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในภาพรวมมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาเพื่อ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศไทย และนานาชาติที่รับการศึกษา รวมทั้งเป็นภาคีแห่งรัฐในการจัดการศึกษาในองค์กรร่วมกับประชาคมอื่น ๆ ดังกรณีมหาวิทยาลัยสมทบหลายแห่งในหลายประเทศ อาทิ สิงคโปร์ อังการี ศรีลังกา เกาหลี ไต้หวัน เป็นต้น โดยในส่วนเครือข่ายผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการประสานและสร้างเครือข่ายระหว่างประชาคมชาวพุทธ ประชาคมมหาวิทยาลัย และประชาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันหรือขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาร่วมกัน

ภาพที่ 4 : บทบาทผู้บริหารกับการประสานสร้างเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมพุทธนานาชาติ (Left) MOU and International Conference & University in Vietnam 6th December 2018 (Right) 5th World Buddhist Forum, Putian, Fujian province, 29 of October, 2018 (Source: ASEAN Studies Centre, MCU, 8 December 2018)

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษา พัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลากรในพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาบุคคลด้วยวิธีการทางศาสนา อันหมายถึงมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษาที่ให้ความรู้ โดยเป็นความรู้ในศาสตร์สากลที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่าง ๆ ในนานาประเทศ และความรู้เฉพาะทางโดยเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป้าหมายเพื่อให้บุคคลากรที่เข้ารับการพัฒนาดำเนินการได้ทั้งความรู้ที่เป็นความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ตามปรัชญาแนวคิดมหาวิทยาลัยที่ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” เพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้มีความรู้ มีการศึกษา และศักยภาพที่พร้อมทั้งระบบคิด รูปแบบการคิด ความรู้ติดตัวกลับไป ดังที่มหาวิทยาลัยวางเป้าประสงค์ไว้ว่าจะต้องผลิตบัณฑิตให้มีลักษณะ 9 ประการ คือ เป็นผู้มีความประพฤติดี (M = Morality) เท้าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม (A = Awareness) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (H = Helpfulness) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (A = Ability) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (C = Curiosity) รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม (H = Hospitality) มีโลกทัศน์ กว้างไกล (U = Universality) เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (L = Leadership) ศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม (A = Aspiration) ทั้งหมดเป็นเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาในเชิงบุคคล ให้ได้รับการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย และนำความรู้กลับไปพัฒนางาน สร้างงานในพระพุทธศาสนา ในชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัย ในประเทศนั้น ๆ หรือนำไปพัฒนาในสังคมอื่น หรือชุมชนนานาชาติอื่นในประเทศปลายทาง ทั้งพุทธเถรวาท มหายาน วัชรยาน ในแบบที่ตัวเองดำเนินการอยู่และเป็นพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนต่อความเป็นพระพุทธศาสนาในองค์กรด้วย

ภาพที่ 5: บทบาทพระธรรมทูตไทยภายใต้การจัดการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ต่อบทบาทในการพัฒนาในสังคมนานาชาติ อาทิ วัดอภิธรรมพุทธวิหาร วัดไทยในรัสเซีย (ซ้าย) วัดพุทธประทีป วัดไทยในอังกฤษ (ขวา) กับการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนชาวพุทธและชาวไทยในประเทศนั้น
(Source: Online, 28 December 2018)

2. พัฒนาศักยภาพบุคคลในเชิงสังคมประชาชาติ หมายถึง มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยได้จัดการศึกษาให้กับบุคคลเฉพาะเพื่อไปทำหน้าที่ในเชิงสังคมภาพกว้าง อาทิ มีการจัดการอบรมพระไทย เพื่อไปทำงานในชุมชนชาวพุทธนานาชาติผ่าน วิทยาลัยพระธรรมทูต ที่จัดการอบรมมากกว่า 25 รุ่น (25 ปี) รวมจำนวนกว่า 2,500 รูป และจัดส่งไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในชุมชนชาวพุทธไทย และชาวพุทธนานาชาติ ดังมีสถิติวัดไทย ชุมชนชาวไทยพุทธในประเทศต่าง อาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา สวีเดน เดนมาร์ก นอร์เวย์ เยอรมัน ออสเตรีย อิตาลี อินเดีย สิงคโปร์ เป็นต้น ดังปรากฏเป็นข้อมูลสถิติวัดไทยในต่างประเทศภายใต้การสนับสนุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการจัดการศึกษาอบรม พัฒนาวิทยาลัยพระธรรมทูตและจัดส่งบุคลากรเหล่านั้นไปทำงานในชุมชนชาวพุทธนานาชาติ ดังมีสถิติว่าวัดไทยในสหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป เอเชีย ออสเตรีย แอฟริกา รวมกันอย่างไม่เป็นทางการกว่า 1,000 วัด 1 พันชุมชน ทั่วโลก นอกจากนี้ในการจัดการศึกษายังเสริมสร้างประสิทธิภาพเชิงบุคคลของบัณฑิตที่มาจากประเทศต้นทางดังปรากฏโดยไม่ได้จำกัดชาติพันธุ์ ภาษา ทำให้นิสิตเหล่านั้นมีศักยภาพ เดินทางกลับไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังประเทศของตนเอง เกิดเรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม ข้ามวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ นำองค์ความรู้ที่ได้นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับประเทศของตนเอง ดังที่ผู้เขียนได้เคยไปพบในอินโดนีเซีย พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น

ตารางที่ 1 : สถิติวัดไทยในต่างประเทศ

ที่	ประเทศ	จำนวนวัด		
		ธรรมยุต	มหานิกาย	รวม
1	ทวีปอเมริกา อาทิ สหรัฐอเมริกา แคนาดา อาเจนตินา บราซิล ฯลฯ	105	61	166
2	ทวีปยุโรป อาทิ เยอรมัน อังกฤษ เดนมาร์ก Denmark นอร์เวย์ Norway เนเธอร์แลนด์ Netherland ฝรั่งเศส บราซิล สวิสเซอร์แลนด์ ฯลฯ	118	29	147
3	ทวีปเอเชีย อาทิ สิงคโปร์ มาเลเซีย อินเดีย เนปาล เกาหลีใต้ หวัน ญี่ปุ่น จีนฮ่องกง	154	24	178
4	ทวีปออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ New Zealand	22	14	36
5	ทวีปแอฟริกา	2	-	2
รวม		401	128	529

ที่มา: กลุ่มวิเทศสัมพันธ์และวิชาการพระพุทธศาสนา กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2559

3. ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนากับเครือข่ายพระพุทธศาสนา หมายถึง การที่มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในเชิงปัจเจก พัฒนาคนในเชิงของการสร้างงานในชุมชนอันเป็นที่ตั้งของนิสิตผู้มาศึกษาหรือการนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนที่นิสิตผู้ไปทำงานแล้ว การจัดการศึกษายังทำให้เกิดการสร้างเครือข่าย สร้างงานพระพุทธศาสนาร่วมกันระหว่างสมาชิกในพระพุทธศาสนา ดังปรากฏการณ์ที่มหาวิทยาลัยจัดประชุมสัมมนาในระดับนานาชาติ ทำให้เกิดเครือข่ายในภาพกว้างระหว่างองค์กรต่อองค์กร ระหว่างสมาชิกในศาสนาต่อศาสนา รวมไปถึงเมื่อบัณฑิตที่จบการศึกษาไปในระดับปัจเจก ทำงานในชุมชนของตนเอง ก็ทำให้เกิดเครือข่ายการสร้างงานพระพุทธศาสนาด้วยกัน ดังกรณีนิสิตที่จบการศึกษาไปแล้วเกิดการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายภายในระหว่างกันและกันเอง ทำให้เกิดภาคีเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาด้วยกัน ซ้อนเป็นเครือข่ายในภาพกว้าง ระหว่างพระพุทธศาสนาด้วยกัน เป็นระหว่างนิกาย ดังกรณีพุทธเถรวาท กับ พุทธมหายานนานาชาติประเทศ หรือระหว่างประเทศจากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่ง ดังที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีสถาบันสมทบในประเทศต่างๆ เป็นต้น ดังที่ผู้เขียนได้พบพระภิกษุชาวไทย พม่า ลาว กัมพูชา ล้วนมีเครือข่ายทั้งในเชิงบุคคล นิกาย และประเทศเพิ่มขึ้น หรือการที่ผู้เขียนเคยไปพบพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ หรือประเทศอื่น ๆ ในชุมชนชาวพุทธ ก็จะสามารถทำงานร่วมกันระหว่างนิกาย ระหว่างประเทศร่วมกันได้ในวงกว้างด้วยโดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยเป็นจุดเชื่อมและหลอมรวมความเป็นพหุวัฒนธรรมและสังคมนานาชาติ สู่ความเป็นประชาคมตามกรอบของการจัดการศึกษาได้ด้วย

ภาพที่ 6 : บทบาทบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยต่อสังคมพุทธนานาชาติ อาทิ วัดในกัมพูชากับบทบาทของบัณฑิต มจร ที่วัดอุณาโลม กัมพูชา (ซ้าย) บทบาทบัณฑิต มจร กับการจัดการศึกษาที่โรงเรียน SYI วัดยางปู รัฐฉาน พม่า (ขวา) กับการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนชาวพุทธในประเทศของตนเอง (Source: ASEAN Studies Centre, 28 December 2018)

ดังนั้น การที่ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงเท่ากับเป็นฐานในการพัฒนาบุคลากรในพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับอนาคตทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประชาชาติต่อความเป็นประชาคมชาวพุทธในองค์กรรวม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ากิจการพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น เป็นการขับเคลื่อนแบบมีเป้าหมาย ทั้งในระดับบุคคล เพื่อพัฒนาคนในศาสนา พัฒนาคนในประเทศชาติ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมประชาชาติของพระพุทธศาสนาในองค์กรรวมสู่ความเป็นสังคมพุทธนานาชาติดังปรากฏเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ผลที่ได้รับจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาคนในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการเรียนรู้กลายเป็นกลไกการพัฒนาสังคมนานาชาติในแบบพระพุทธศาสนา ดังกรณีนิสิตเข้ามาศึกษาที่มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทย จะมีผลได้ 2 กรณีเป็นเบื้องต้นคือ (1) ผู้มาเรียนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาตนตามกรอบของการพัฒนา

บัณฑิตของมหาวิทยาลัย (2) นิสิตผู้เรียนได้พัฒนาองค์ความรู้ในชุมชนของตนเองให้เป็นความรู้สาธารณะผ่าน การวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่นิสิตได้ทำและพัฒนาเป็นฐานองค์ความรู้ในชุมชนและประเทศนั้น ๆ อาทิ พุทธ ศาสนาในลาว กัมพูชา เวียดนาม พม่า เป็นต้น นับเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่ (Area Studies) ในประเทศนั้น ๆ รวมทั้งเป็นการสื่อสารพระพุทธศาสนาสู่สังคมนานาชาติทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดเครือข่ายสังคมประชาชาติ จนกระทั่งกลายเป็นกลไกร่วมของการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาด้วย

ภาพที่ 7 : บทบาทบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยต่อสังคมพุทธนานาชาติ อาทิ การจัดการศึกษาที่ Smaratungga Buddhist College, Semarang, Jawa Tengah, Indonesia (ซ้าย) บทบาท บัณฑิต มจร จัดการศึกษาที่โรงเรียนวัดภูควาย หลวงพระบาง ลาว (ขวา) บัณฑิตกับบทบาทการ พัฒนาร่วมกับชุมชนชาวพุทธในประเทศของตนเอง (Source: ASEAN Studies Centre, 28 December 2018)

ดังกรณีพระพุทธศาสนาในเวียดนาม ปรากฏในงานของ Huynh Kim Lan (2010) ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับ Theravada Buddhism in Vietnam รวมถึงในงาน Ven.Dao Minh Van (2017) The Theravāda Buddhist Education System in Southern Vietnam and Its Contribution to the Society (Buddhist Studies) หรือในงานของ Phra Huynh Minh Thuan (Bhikkhu Santadatta) Theravāda Upasampadā in Vietnam: A Study based on Vinaya Perspective หรือในงาน Phan Tai Thuc (Ven. Thích Tâm Thúc) (2017) เรื่อง The Practical of Pure Land Buddhism in Modern Society : A Case Study of Hoang Phap Monastery in Vietnam รวมไปถึงงานของ Phan Tai Thuc (Ven. Thích Tâm Thúc) (2017) ในงาน The Practical of Pure Land Buddhism in Modern Society : A Case Study of Hoang Phap Monastery in Vietnam โดยงานวิจัยทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการศึกษาของ พระพุทธศาสนาในพื้นที่เวียดนาม ซึ่งทำให้เห็นว่าพระภิกษุเวียดนามที่มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นตัวแทน ในการสร้างองค์ความรู้ด้านอาณานิคมศึกษาเกี่ยวกับเวียดนามให้กับประเทศไทยและแวดวงวิชาการ นานาชาติ หรือในงานของ Ven.Tran Duy Hieu (2008/2551) ที่ทำการศึกษา A Study of Annam-Nikaya in Thailand ถึงจะเป็นการศึกษาของพระภิกษุเวียดนามและศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทยนิกายพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย แต่ก็ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาแบบเวียดนามในประเทศไทยให้กับ ประชาคมพุทธศาสนาและชาวเวียดนามได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่อันเนื่องด้วยเวียดนาม เช่นกัน

พระพุทธศาสนาในกัมพูชา อาทิ Sovanny, The Buddhist Monks' roles in the development of Buddhist education in Cambodia หรือในผลการศึกษาของ Ven.Suthea Suwanno ในเรื่อง “Education of Sangha in the Kingdom of Cambodia หรือในงานเรื่อง A Study of

Influenes of Boonpajumbin Festival to Buddhists in Cambodia / พระสุขลิม ธรรมโรต (วิน) The human resource management of Sangha in Udong district, Kampong Speu province, Kingdom of Cambodia / พระสุณ อคค์โชโต (ฉอย) An analytical study of the views on meditorious and Kampongcham province, Cambodia / พระมหาพลิจ เมียส (ธรรมรฤชิต) ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชา/ พระสุวรรณฐา อินทริยวิโส (ลิม)การศึกษาวิเคราะห์ทรรศนะเกี่ยวกับการทำบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท จังหวัดกัมปงจาม ประเทศกัมพูชา= An analytical study of the views on meditorious and Kampongcham province, Cambodia / พระมหาพลิจ เมียส (ธรรมรฤชิต) A study of the influence and contribution of Theravada Buddhism to the Khmer community in the Mekong Delta of Vietnam ที่ทำการศึกษาโดย Ven. Tran Sone Pannamuni

รวมทั้ง Kimpicheth Chhon (2555) The Survival and the Development of Cambodian Buddhism After Khmer Rouge Regime up to 2000 C.E. ในงาน Ven. Sakal Keody (2016/2558) A Comparative Study of Ordination Ceremony in Thailand and Cambodia รวมถึงในงาน Phra Sochhon Aggajoto (Chhay) (2556) The Human Resource Management of Sangha in Udong district Kampong Speu province, Kingdom of Cambodia. Phramaha Nukul Indasaro (Chanada) (2560) An Analytical Study of the Superstition Belief in the Buddhist Society in the Present Cambodia Ven. SoklimThammarato (Vin) (2561) A study of influenes of Boonpajumbin festival to Buddhists in Cambodia Vannak Lim (2018) A Study of the Influence of Mahayana Buddhism over the King Jayavarman VII เป็นต้น

พระพุทธศาสนาในประเทศลาว อาทิในงานวิจัยของ Phra Anan Candadhammo (Chanthavong) (2560/2017) A Study on the Way of Life according to Heet 12, of lao Buddhist in Pakse District, Champasak Province, Lao People's Democracy Republic หรือในงานของ Ven.Phra Kobchai Khemacāri (Prabpai) (2018/2561) A Study of Insight Meditation Teaching: A Case Study of Phramaha Pan Ānando, Mahabuddhawongsapalueng Temple, Vientiane, Laos PDR. รวมทั้งในงาน Ven. Khamyad Rasdavong A Historical Study of Buddhism in the Lao People's Democratic Republic from (2548) หรือในงาน Phra Khamyod Paññādhara (Inphachant) A Study of Moral Cultivation of Students At Lao International College, Lao People's Democratic Republic (2561) Phra Kobchai Khemacāri (Prabpai) (2561/2018) A Study of Insight Meditation Teaching: A Case Study of Phramaha Pan Ānando, Mahabuddhawongsapalueng Temple, Vientiane, Laos PDR. หรือในงาน Phra Thavon Thanavaro (Taponpraseat) (2560) .The Role of Buddhism Propagation of Phra Suwan Chantaraja, the Ecclesiastical District Officer in the Territory of Champasak in Lao People's Democratic Republic หรือในงานของ Ven. Ekalad Phuthavong (2017) The Roles of Lao Saṅgha on Buddhism for Development Project (BDP) in Lao Society (Buddhist Studies) เป็นต้น

พระพุทธศาสนาในพม่า ดังปรากฏในการศึกษาของ Ven. Paññā Nanda (2017) An Analytical Study of Development of Myanmar Robes (CĪVARA): From the Buddha's Period to the Present Time หรือในงานของ Bhikkhu U Dhammissara (2017)ในงานเรื่อง A Study of Concentration (SAMĀDHI) in the Light of Myanmar Theravada Buddhist Meditation Teachers

ในงานของ U Vinayaparala (2018) A Study of the Influences of Buddhism on the Festivals of the Ta'ang Ethnic Group in Myanmar (Buddhist Studies) ในงาน Venerable UPaṅḍī Sāra (2018) Insight Meditation in Myanmar and Thailand Based on Venerable Mahāsi Sayadaw's Teaching (Buddhist Studies) รวมทั้งในงานของ Phra Jomharn Candimāvamso (Jarm Kham) (2556) The Sangha Administration Efficiency of Meang Keng Tung, Shan State, Union of Myanmar เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีองค์ความรู้อื่น ๆ ที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในประเทศนั้น ๆ เป็นพระพุทธศาสนานานาชาติ อาทิ มาเลเซีย อินโดนีเซีย รัสเซีย สหรัฐอเมริกา ศรีลังกา บังคลาเทศ เนปาล สิงคโปร์ อินเดีย เป็นต้น อันมีที่มาจากนิสิตชาวพุทธที่มาศึกษาพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์ความรู้พระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่สู่ความเป็นองค์ความรู้ต่อพระพุทธศาสนานานาชาติด้วยเช่นกัน

บทสรุปว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาในนานาชาติ

ผลที่ได้รับจากการที่นิสิตมาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ที่เห็นชัดเจนเป็นประจักษ์ได้คือ (1) การพัฒนาศักยภาพในเชิงตัวบุคคลต่อการเป็นผู้มีความรู้ในพระพุทธศาสนา หรือองค์ความรู้ตามศาสตร์ในสาขาที่นิสิตมาศึกษาในประเทศไทย จนเป็นทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเชิงปัจเจกได้ (2) การสร้างองค์ความรู้ด้านอาณานิเทศศึกษาในความเป็นพระพุทธศาสนาในเชิงพื้นที่ ที่จะเป็นการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาสู่ความเป็นประชาคมนานาชาติ (3) การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนาด้วยกัน จากนิิกายแต่ละนิกาย จากประเทศแต่ละประเทศ เป็นต้น เป็นการสร้างสัมพันธ์ในระดับบุคคล สู่การสร้างเครือข่ายในระดับองค์กร องค์กร ต่อกิจการพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นคุณูปการ ดังนั้น พัฒนาการของการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ผ่านมา จึงเป็นความพยายามส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในแบบแลกเปลี่ยน การเรียนรู้แบบข้ามเขตแดนไปสู่การศึกษาหาความเหมือนในวัฒนธรรมร่วมทางพระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรองเป็นการเรียนรู้ที่แตกต่างในเชิงพื้นที่ ภาษา และคตินิยมเฉพาะของกันและกัน และการที่มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้จัดการศึกษาและพัฒนาคนในสังคมพระพุทธศาสนาทำให้เกิดพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เช่น จนกลายเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคลากรในศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมนานาชาติร่วมกัน การจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูต ที่ทำหน้าที่อบรมพระธรรมทูตไทย และส่งพระภิกษุออกไปสร้างเครือข่ายในนานาประเทศกว่า 1,000 เครือข่าย การสร้างเครือข่ายระดับบุคคลระหว่างผู้มาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยกันเอง การเป็นตัวแทนสร้างเครือข่ายในระดับสูงทั้งองค์กรพุทธ ต่อองค์กร ทั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนากับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ในการประชุมนานาชาติหลาย ๆ ครั้ง ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจัดขึ้น เช่น งานประชุมวิสาขบูชาโลก เป็นต้น จนกระทั่งสามารถสร้างงานด้านพระพุทธศาสนาร่วมกันได้ ภาพลักษณ์เหล่านี้เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางศาสนาและสังคมให้เกิดการยอมรับและและความเป็นประชาคมทางศีลธรรมในประเทศนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน การพัฒนาและส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาจากบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นว่ามีคุณูปการอย่างแท้จริง โดยมีฐานเริ่มจากประเทศไทย สู่สังคมนานาชาติดังปรากฏเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์และสถิติให้เห็นดังที่ผ่านมา เพื่อเป็นกลไกองค์กรร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนาและกิจการพระพุทธศาสนาในเวทีนานาชาติต่อไป

References

- Dao Minh Van. (2017). *The Theravāda Buddhist Education System in Southern Vietnam and Its Contribution to the Society*. Thesis of Master Degree (Buddhist Studies). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Editorial Team. (2011). Interfaith Dialogue of Religious Leaders for Peace in ASEAN Community. *Journal of Mcu Peace Studies* 2 (2) 110-115.
- Huynh Kim Lan. (2010). *Theravada Buddhism in Vietnam*. Thesis of Master Degree (Buddhist Studies). Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Huynh Minh Thuan (Bhikkhu Santadatta). (2017). *Theravāda Upasampadā in Vietnam: A Study based on Vinaya Perspective*. Master of Degree of Arts (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phan Tai Thuc (Ven. Thích Tâm Thúc). (2017). *The Practical of Pure Land Buddhism in Modern Society : A Case Study of Hoang Phap Monastery in Vietnam*. A Thesis for Master Degree of Arts (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Hansa Dhammhaso and Others. (2014). *The Preparation of MCU Language Institute for ASEAN Economic Community*. Language Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2011). *Strategy for the development of Buddhist Universities*. Online : http://www.mcu.ac.th/site/pres_info_content_desc.php?p_id=13. 10 October 2018.
- Phra Anan Candadhammo (Chanthavong). (2017). A Study on the Way of Life according to Heet 12, of Lao Buddhist in Pakse District, Champasak Province, Lao People's Democracy Republic.
- Phra Khamyod Paññadharo (Inphachant). (2018). *A Study of Moral Cultivation of Students At Lao International College, Lao People's Democratic Republic*. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Kobchai Khemacāri (Prabpai). (2018). *A Study of Insight Meditation Teaching: A Case Study of Phramaha Pan Ānando, Mahabuddhawongsapalueng Temple, Vientiane, Laos PDR*. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Tran Duy Hieu. (2008). *A Study of Annam-Nikaya in Thailand*. The Degree of Master of Arts (Buddhist Studies) Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Ven. Khamyad Rasdavong. (2005). *A Historical Study of Buddhism in the Lao People's Democratic Republic*. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.